

СИЛА ПРОМЈЕНЉИВЕ ПРИЛИКЕ У РАВНОТЕЖИ МОЋИ ИЗМЕЂУ СЈЕДИЊЕНИХ ДРЖАВА И КИНЕ

Приказ књиге: *Joseph Nye, Soft Power and Great-Power Competition – Shifting Sands in the Balance of Power Between the United States and China, Springer, 2023.*

Књига „Soft power and Great-Power Competition – Shifting Sands in the Balance of Power Between the United States and China” објављена је 2023. године као дио шире едиције књига под колективним називом „Кина и глобализација”, чији су уредници међу оснивачима Центра за Кину и глобализацију, највећег, а вјероватно и најпознатијег кинеског тинк-тенка¹. Наведено дјело Џозефа Наја представља збирку која се састоји од тридесет есеја распоређених у четири цјелине, и чини својеврсну синтезу досадашњег рада аутора, као и намјеру да „освијетли различите погледе на природу моћи и улогу САД у свијету” (Nye, 2023). Како и сам аутор наводи у предговору, у овим есејима могу се пронаћи поједине различитости у мишљењима које су настајале како је вријеме одмицало и како су се мијењале међународне околности, али у великој мјери постоје и константе на којима је посебно инсистирао у својим дугогодишњим истраживањима. Аутор ове публикације оставио је велики траг у проучавању међународних односа, а нарочито у даљој концептуализацији појма „меке моћи”, који је увео и развио још деведесе-

тих година прошлог вијека, затим појма „паметне моћи”, те теорије комплексне међузависности, које можемо препознати и у овом дјелу. Наиме, циљ публикације јесте да укаже на новонастале околности карактеристичне за прве двије деценије 21. вијека, које условљавају промјене спољне политике велике већине држава. Питања геополитике и националне безбједности промијенила су се и проширила у односу на пријашња времена, и као таква захтијевају нове одговоре, а у складу са тим и нове стратегије. Како и сам аутор истиче, покушао је да опише глобално окружење и помогне државама, у првом реду САД и Кини, како да функционишу и одржавају мирнодопске односе у свијету ривалства великих сила и транснационалних изазова (Nye, 2023), успут помажући и самом читаоцу да боље разумије свијет.

Прва цјелина која носи назив „Улога меке моћи у глобалној политици” састоји се од шест есеја који прате успостављање појма „меке моћи”, изворе и трансформације моћи, те њене границе. Моћ се на овом мјесту дефинише као способност да се контролишу други, да се натјерају да раде оно што обично не би (Nye, 2023:3). Она се остварује на различите начине, али поред понеких устаљених традиционалних метода остваривања те моћи, наводи се једна нова која представља суптилнији начин утицаја и привлачења оних „дру-

¹ Тинк-тенк (енг. think-tank) је израз који се у најширем смислу користи да означи формалну или неформалну групу научника, академика или врхунских стручњака за неку област који редовно дају стручно мишљење и савјете одређеном појединцу, организацији или цијелој јавности.

гих” из горепоменуе дефиниције моћи. Суштина „меке моћи” и јесте да се утиче на друге кроз привлачност, која најчешће произлази из нематеријалних ресурса, попут културе, идеологије, институција и слично. Заправо, аутор истиче како је природа моћи промјенљива и да ће се у периоду који долази све државе суочаваати са промјенама у спољној политици које настају као посљедице таквих околности. Употребом „меке моћи” постижу се исти циљеви, без потребе да се људи присиљавају на такво понашање путем пријетњи и другим грубим методама (Nye, 2023: 17), али то не значи да се „мека моћ” може увијек и свуда користити на исте начине, произвољно и у истој мјери. Свакако постоје границе до којих она може да остварује своје ефекте, нарочито када је ријеч о промјенама у односима моћи. У 21. вијеку два велика помака моћи Нај дефинише као прелазак моћи и дифузију моћи (Nye, 2023: 29). Прелазак моћи заправо се односи на поновни успон Азије (прелазак моћи са Европе и Атлантика на Пацифик и Азију), а дифузија моћи на успон разних врста технологија које директно утичу на понашање држава у међународним односима. Акценат се може ставити на информационе технологије, које веома брзо али сигурно у магли остављају друга средства остваривања моћи држава, па тако у први план долазе невладини и транснационални актери.

Друга цјелина носи назив „*Мека моћ у америчком искуству*”. Посматрајући наслове есеја који чине ову цјелину, можемо рећи да је у њој највећи фокус на употреби „меке моћи” у конкретним случајевима, комбиновању тврде и „меке моће” у пракси америчке спољне политике, са посебним акцентом на поједине америчке председнике и њихове администрације у

њеном спровођењу. За аутора најважнија држава у развоју концепта „меке моћи” сигурно јесу САД, јер су према његовим ријечима имале најбоље ресурсе које би конвертовале у „меку моћ” и прошириле свој утицај широм свијета без употребе војне силе. Наравно, утицај америчке „меке моћи” није увијек био подједнак. Некада је та моћ доживљавала успон, некада пад, те се из тога може закључити да је врло често долазило до осцилација у њеном интензитету чак и у америчком примјеру. „Мека моћ”, заједно са концептом „тврде моћи” веома је значајна и за формирање тзв. „паметне моћи”, још једног појма који је сковао Џозеф Нај, која представља један нови ниво моћи, али кроз ову књигу аутор у том контексту посебно инсистира на контекстуалној интелигенцији која је кључна у креирању спољне политике једне државе, јер једино уз такву врсту способности ти исти креатори могу да „ускладе тактике са циљевима како би створили паметне стратегије” (Nye, 2023: 64–65), стављајући до знања да поједини амерички председници нису успјели у тој намери. На томе је инсистирао и раније, говорећи да ће управо контекстуална интелигенција бити потребна уколико желимо разумјети да „проблем америчке моћи у 21. вијеку није проблем опадања, већ неспособности да се схвати како чак и највеће државе не могу остварити циљеве без помоћи других” (Нај, 2011: 15), што такође разрађује и на неколико мјеста у овом дјелу. У наставку, Нај посебно анализира поједине сегменте спољне политике у вријеме председника Барака Обаме, Доналда Трампа, и у вријеме издавања ове књиге актуелног председника Џозефа Бајдена, приказујући позитивне и негативне стране њихових политика, понајвише крити-

кујући Трампову владавину. Такође, у појединим дијеловима осврће се и на дјеловање и рад пријашњих предсједника попут Френклина Рузвелта, Џона Кенедија и других, истовремено поредећи поједине аспекте њихових политика.

Трећа цјелина, „Успон кинеске меке моћи”, обухвата шест есеја. У сваком од њих може се пронаћи мноштво информација о развоју концепта „меке моћи” у истовремено све развијенијој Кини. На првом мјесту поставља се питање да ли је уопште правилно изговорити успон, и да ли би умјесто тога пријемчивије било користити појам *поновно појављивање/издизање*, јер је Кина и раније представљала велику силу и свјетског лидера, који је остваривао одређену дозу утицаја. Кина посљедњих деценија доживљава поновни процват, а многобројне пројекције иду у правцу јачања не само кинеске економске и војне моћи, већ и њене „меке моћи”, уз помоћ различитих стратегија и ресурса, од којих су најзначајнији Конфучијеви институти широм свијета и кинеска иницијатива „Појас и пут”. Иако пред кинеском „меком моћи” стоје огромне препреке попут недостатака и критика унутрашње политике, односа са цивилним друштвом, идеологије и лоших односа са појединим државама у непосредној близини, опасно ју је и потцијенити и прецијенити (Нје, 2023: 119), како каже аутор. Нарастајућа кинеска моћ ће свакако приморати либерални поредак на челу са САД да се промијени и прилагоди новонастајућим околностима, и све већим изазовима попут пандемија, климатских промјена, миграција, развоја технологије итд.

Четврта цјелина – „Односи САД и Кине и улога меке моћи”, као што и сам наслов каже, у највећој мјери бави се историјом односа САД и Кине, њиховом све већом

економском међузависношћу, потенцијалним сукобима и питањима сарадње у будућности.

У 21. вијеку односи између ове двије велике силе представљају кључни фактор у многим питањима, али што је још важније, у проналажењу одговора на све веће проблеме са којима се свијет колективно сусреће. Због тога је, према ријечима аутора, од изузетног значаја да ове двије земље пронађу адекватан начин коезистенције и сарадње, које он препознаје у „кооперативном ривалству”. Постоје области у којима обје земље могу стећи висок степен сарадње, од којих ће истовремено имати и користи, а уједно би то био позитиван корак ка смањењу постојећих тензија. Правац кретања тих тензија зависиће и од политика оних који се налазе на челу САД. Нај наводи да је најважније од свега не посматрати Кину као непријатеља, јер ћете је у том случају и имати као непријатеља (Нје, 2023: 158), а од преувеличаних страхова које изазива њена нарастајућа моћ, врло лако може доћи до сличних намјера и са друге стране, што свеукупно може изазвати веома негативне посљедице и по једну и по другу страну, па на крају крајева и свијет у цјелини.

Занимљиво, на самом крају књиге налази се прилог који је заправо дијалог о равнотежи моћи између САД и Кине, аутора књиге Џозефа Наја и др Хуијао Ванга, оснивача и предсједника Центра за Кину и глобализацију, одржан у склопу дијалога „Кина и свијет”, који се спроводи од почетка пандемије корона вируса у организацији овог Центра. У овом дијалогу аутор је одговарао на питања која се тичу појма „меке моћи” и с тим у вези – кинеске „меке моћи”, мира и безбједности у свијету, о америчкој спољној политици, актуелној кинеско-америчкој конкуренцији, успо-

ну национализма и глобалним питањима са којима се обје државе сусрећу, дакле, углавном о темама које су шире представљене у књизи, те тако стварају велико интересовање посебно кинеске, али и америчке јавности јер су од изузетног значаја за обје земље. Ауторови одговори у интервјуу не разликују се много у односу на оно што је већ речено у дјелу, питања су постављена доста конкретно, а могло би се примијетити на појединим мјестима да и др Ванг веома опрезно поставља питања када се говори о унутрашњим односима у Кини и њиховим критикама од стране аутора. Књига садржи и индекс појмова.

Посматрана у цјелини, књига представља изузетан допринос у истраживању појма „меке моћи”, јер како смо већ навели, означава синтезу досадашњих проучавања Џозефа Наја о појму чији је уједно и креатор. Није нужно, али је свакако препоручљиво да се прије читања ове књиге прочитају и нека његова ранија дјела о овој теми, која садрже мало шири теоријски приказ датог појма. Нарочито је значајно што ова књига пружа свобухватну анализу односа САД и Кине, који, видимо, не престају да буду важни и када говоримо о првој половини 2025. године. Тензије и промјена у односима започета током Трамповог мандата од 2016. до 2020. године, настављена је од јануара 2025. године након његове поновне инаугурације. Нове спољнополитичке одлуке одмах су усмјерене ка Кини, а међу њима је увођење огромних царина на кинеску робу, што је изазвало још један трговински

рат. Реторика сукоба је врло промјенљива, а то можемо примијетити у изјавама које долазе са обје стране. „Сарадња” у овом периоду креће се између повећавања царина и њиховог смањивања – стога тренутно имамо привремено смањење царина у трајању од 90 дана, које представља и својеврсно примирје у овом трговинском рату. С обзиром на такве околности, не можемо са сигурношћу тврдити да ли ће тај сукоб ускоро добити свој епилог, или ће трајати одређени период који је пред нама. Свакако да велики утицај на даљи развој односа ове двије земље имају и један и други лидер, а ова књига донекле може послужити као извјестан путоказ у ономе што називамо односима између Кине и САД.

Неизоставно је важно споменути да се кроз ову књигу може препознати начин на који представници неолибералне теорије гледају на ширење моћи Кине и како би требало да буду уређени односи из њихове перспективе, иако не треба занемарити да Нај на више мјеста у књизи чак помиње и одређене дозе реализма које је требало да буду примијењене у појединим случајевима вођења америчке спољне политике. Дефинитивно је видљиво да нарастајућа кинеска моћ изазива велики страх код америчких представника власти, јер у трнутним околностима Кина за њих представља највећег конкурента, али уједно и пријетњу по амерички положај и моћ. Од даљег развоја њихових међусобних односа зависиће и међународни односи у цјелини.

Владана Шекара